

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Факультет історії та філософії
Кафедра історії України

Д и п л о м н а р о б о т а

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

на тему: «**Суспільно-політичні погляди Віталія Гавриловича
Боровика(1864-1937)**»

англ The social and political views of Vitalii Gavrylovych Borovyk (1864-1937)

Виконав: студент денної форми навчання
спеціальності 032 Історія та археологія
Івіс Сергій Борисович

Керівник д.і.н., проф. Хмарський В. М. _____

Рецензент д.і.н., проф. Гребцова І. С.

Рекомендовано до захисту:
Протокол засідання кафедри
№ __ від _____ 2019 р.
Завідувач кафедри

Захищено на засіданні ЕК № __
протокол № __ від _____ 2019 р.
Оцінка _____/_____/_____
Голова ЕК

(підпис)

(ініціали)

(підпис)

(ініціали)

Одеса 2020

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Формування В. Г. Боровика як особистості (1864-1889).....	9
Розділ 2. Початок і розгортання суспільно-політичної діяльності В.Г. Боровика (1889-1905)	16
Розділ 3. Суспільно-політична позиція В.Г. Боровика напередодні, під час і після революцій (1905-1937)	27
Висновки.....	40
Список використаних джерел та літератури.....	43
Додатки.....	1
Додаток А-1.....	1
Додаток А-2.....	5
Додаток Б.....	7
Додаток В.....	13
Додаток Г.....	14

ВСТУП

Серед діячів українського руху є частина постатей, імена яких інколи згадуються в історіографії, проте їхній внесок у процес державотворення залишається нез'ясованим. Для того, аби вирішити подібну проблему з одним із таких діячів, варто насамперед показати його як пересічну людину. Тобто виявити, як впливала епоха та різноманітні навколишні чинники на діяча, наскільки він був від них залежний або міг їм протистояти. Це дасть змогу дослідити фактори, що сформували його як особистість, та розкриє невідомі сторони його вчинків.

Віталій Гаврилович Боровик – громадський та політичний діяч, публіцист, перекладач, літератор, один з засновників Братства Тарасівців. Постать в історії України особлива. За своє життя він зазнав усього: злетів та падінь, захоплень та поневірянь, років заслань та постійних переслідувань. Але недооцінювати його вклад в становлення української державності неможливо. Ще у студентські роки почав формуватися світогляд В. Г. Боровика, саме в цей період він почав ходити на українські зібрання, купувати книжки українською мовою, відвідувати театр. У своєму студентському середовищі він не поділяв поглядів українофілів, які не вірили у відродження української культури, розглядали її у складі російської, возвеличували роль російської літератури й культури. Наслідком спілкування національно свідомої молоді стало формування першої молодіжної української таємної організації «Братерство Тарасівців». Саме його діяльність в м. Одеса мала значний вплив на громаду міста та розбулову саме тут українського національного руху.

Актуальність дослідження. Сьогоднішнє українське суспільство часто знаходиться в полоні шкідливих міфів. В тому числі й проукраїнський національно визвольний рух та консерватизм. Зокрема, що нібито український націоналізм – це явище суто галицьке і яке до Східної та Південної України

ніякого стосунку не має. Або що український націоналізм ніколи не мав і не має жодної соціальної програми. Або ж коли навіть самі націоналісти інколи не приділяють достатню увагу початковому етапу розвитку своєї ідеології.

Тому для ліквідації шкідливих міфів та демонстрації того, яким є справжнє походження українського націоналізму, необхідно вивчати діяльність та погляди таких історичних постатей як В. Г. Боровик.

Цікавим є той факт, що не дивлячись на величезний внесок В. Г. Боровика у формування громадського суспільства, його біографія мало досліджена. Об'єктивне поглиблення у вивченні даного періоду, його поглядів та діяльність є актуальним з точки зору відтворення справжнього ходу тих подій та кризь призму історії допоможе по-іншому поглянути на національні процеси сьогодення, перейняти досвід наших попередників, адже заслуга Братства Тарасівців, у витоків якого стояв В. Г. Боровик, є більші ніж очевидною – це була перша організована формація.

Метою даного дослідження є висвітлення внеску в українську історію громадського діяча В. Г. Боровика на основі дослідження його життя та поглядів. Визначити належне місце досліджуваного у націєтворчих процесах України та його участь у русі. Відповідно до поставленої мети, сформульовано наступні **завдання** дослідження:

- проаналізувати біографію В. Г. Боровика, виявити які фактори впливали на формування його, як особистості, як свідомого українця та творця української нації;
- дослідити поодинокі факти, що часто перепліталися з міфами та спробувати побудувати чітку біографічну концепцію;
- вивчити та дати характеристику громадській діяльності В. Г. Боровика.
- приділити увагу діяльності в організаціях «Просвіта» та «Братерство Тарасівців». (Значною мірою дане дослідження є спробою вирішити

це питання та виправити історіографічну несправедливість, пов'язану з тим що постать В. Г. Боровика не зовсім досліджена);

- дослідити внесок В. Г. Боровика у процес становлення української нації, в цьому контексті приділити увагу його творчому доробку, розкрити вклад в розвиток одеської громади, показати рівень політичного переслідування радянською владою національної еліти.

Об'єктом дослідження є Віталій Гаврилович Боровик як постать в епосі, людина, громадський діяч.

Предметом дослідження є період національного руху, в контексті його життєвого шляху, як загалом виглядав побут цієї постаті та як сформувалися і розвивалися його професійні, окремі від політики і культури, вміння – питання, що мають бути вирішені в даній роботі.

Хронологічні рамки являють собою роки 1864-1937 визначені періодом від народження В. Г. Боровика до моменту смерті, це дасть можливість виявити, як впливала епоха та різноманітні навколишні чинники на діяча, наскільки він був від них залежний або міг їм протистояти. Це дасть змогу дослідити фактори, що сформували його як особистість та розкриє невідомі сторони його вчинків.

Територіальні межі обумовлені територією, яка пов'язана з його діяльністю та життєвим шляхом. Також необхідно з'ясувати причини переїздів та наслідки для нього від перебування в певній місцевості.

Дослідницька методика для вирішення поставлених завдань роботи становлять принципи історизму, об'єктивності та системності, що забезпечують науковий підхід до аналізу історичного процесу. Робота побудована за проблемно-хронологічним принципом для встановлення послідовності історичних подій пов'язаних з діяльністю В. Г. Боровика. Цей метод дозволив виділити на перший план події і явища розглянуті в комплексі, взаємозв'язку і розвитку, дали можливість виявити основні етапи, сутність, риси і специфіку діяльності В. Г. Боровика. Використання порівняльного методу мало важливе значення для забезпечення об'єктивності дослідження і уточнення ряду

важливих історіографічних питань. В процесі порівняння відкривається можливість для пояснення історичних фактів, розкриття їх сутності, а саме для порівняння схожості і відмінності кожного вивченого року, порівняльна форма суспільної і політичної діяльності В. Г. Боровика та політичних подій і процесів того часу. Основою дослідження є загальнонаукові, філософсько-логічні (аналіз і синтез, індукція і дедукція), вони у сумісності спонукають до вивчення наявного та творення нового. Було використано статистичний метод для проведення паралелі між роками, можна прослідкувати кількісне охоплення і дослідити масові, зокрема, суспільні явища і процеси. Сутність історико-генетичного методу полягає у послідовному розкритті властивостей, функцій і змін досліджуваної реальності в процесі її історичного руху. Цей метод дозволяє найбільшою мірою наблизитися до відтворення реальної історії об'єкта дослідження. Дав можливість виявити загальний хід розвитку подій. Біографічний метод – система методів і способів дослідження, діагностики, корекції і проектування індивідуального життєвого шляху особистості В. Г. Борового. Насамперед – уникнути іконізації персонажу, (яким я, безсумнівно, захоплений). Також було важливим не припуститись схематизації персонажу, показуючи його лише як функціональний чинник українського національного руху, а не живу людину. І врешті, спробувати показати харизму й визначити масштаб особистості, міряючи його силою впливу на інших, розпочинаючи від написання казок, видання книжок, пропаганди своїх політичних ідей чи діяльності як державного діяча. Особливості суспільно-політичної діяльності В. Г. Борового, полягала в тому, щоби в ньому був яскраво виражений моральний аспект. З огляду на це, було використано соціально-психологічний підхід для вивчення менталітету. Поєднання різних науково-дослідних принципів дозволило уникнути однозначних оцінок, уявити картину життя та діяльності В. Г. Борового в усьому його розмаїтті, діалектичної взаємозалежності об'єктивних і суб'єктивних факторів.

Історіографія. До постаті В. Г. Боровика існував інтерес в українській історичній науці. Протягом кін. ХХ – початку ХІХ ст. був зроблений визначний науковий доробок у його вивченні. Найважливіші спеціальні дослідження про життя і діяльність відображені у працях: Зленко Г. Д. [6; 7], Максим'юка Т.І. [11; 12; 13; 14; 15; 16], Хмарського В. М. [22], Мисечко А. І. [17; 22], Вінцковського Т. С. [2].

Розширилась джерельна база шляхом оприлюднення матеріалів як з приватних колекцій, та з фондів Центрального державного історичного архіву у м. Києві, на жаль, останніми не вдалось скористуватись у цьому дослідженні, але у планах долучити ці матеріали у подальшому вивченні діяльності В. Г. Боровика.

Основним джерелом для вивчення життєпису В. Г. Боровика, у даному дослідженні, є автобіографія, випущена вже після смерті В. Г. Боровика [11], Т. І. Максимюком, також він передав мені в користування листівки з зображенням В. Г. Боровика та книгарні «Діло», яка функціонувала на вулиці Преображеннській. Більш прояснили риси характеру В. Г. Боровика спогоди доньки Галини, на жаль покійної, які були записані Т. І. Максимюком.

Крім того, я частково ознайомився з мемуарами відомих громадських діячів та митців (зокрема Лесі Українки), особистим листуванням, статтями у закордонних виданнях.

В нашій роботі була досліджена справа В. Г. Боровика [1], в Одеському Областному Архіві служби Безпеки України, за допомогою якою стало чітко зрозуміло в якому контексті влада розглядала постать В. Г. Боровика. Мною також була проведена спроба знайти місце поховання Боровика. Так як достовірно відомо, де поховані його діти, дружина та родичі з боку дружини. Нажаль, моя спроба була невдала.

Отже, тема постаті В. Г. Боровика є актуальною для вивчення і забезпечена низкою праць, джерел. Як ми знаємо, окрім громадської справи, В. Г. Боровик був літератором. Для кращого розуміння його поглядів я

ознайомився з його творами: «З України: Мужицький рай у Росії» (1893 р.), «Мати-українка» [1а], «До сина» (1903 р.).

Структурно робота складається зі вступу, трьох розділів, висновку , списку використаних джерел та літератури, що складається з 28 позицій (4 джерела та 24 найменувань основної літератури).

Перший розділ нашого дослідження присвячено становленню та формуванню В. Г. Боровика як особистості. Другий розділ присвячено початку і розгортанню суспільно-політичної діяльності В.Г. Боровика в 1889-1905рр. В третьому розділі було досліджено суспільно-політичну позицію В. Г. Боровика напередодні, під час та після революцій. У завершенні дипломного дослідження зроблені висновки, із врахуванням історичних уроків і прорахунків. В умовах сучасного життя вкрай необхідно осмислювати всі недоліки того часу та розставити правильно акценти, як в політичному, так і в суспільно-культурному житті.

Обсяг основного тексту становить 42 сторінки та 2 літератури.

ВИСНОВКИ

У дипломному дослідженні була спроба створення багатогранного образу поета, перекладача, людини, громадянина, мислителя, сина свого народу. Передані особливості його потужного інтелекту, розкритий світ його почуттів, риси вдачі, світогляду, показана динаміка формування його особи. У роботі, міститься розповідь про життя, боротьбу і долю великого українського діяча. Мною був створений образ історичної особи з проникненням в її внутрішній світ, емоційністю авторської мови, конкретно-чуттєвим (образним) відображенням дійсності. З цією метою використані прийоми художньої побудови: конфлікт, типізація, образотворчі засоби характеристики героя, тобто опис його вчинків, мови, зовнішності, стосунків з оточенням. І як в науковій праці, в нім є безумовна достовірність матеріалу, строга точність.

Мною були з'ясовані нові факти з біографії і творчості В. Г. Боровика, показані його зв'язки з революційно-демократичною інтелігенцією, його перебування в Одесі і участь в Плеяді, Братерстві Тарасівців та Просвіті.

В. Г. Боровик – активний, але маловідомий діяч українського руху, життя якого й відтепер, сподіваюсь, приверне до себе увагу багатьох вчених, молодих громадських діячів та політиків, бо воно може стати своєрідним джерелом натхнення. Сьогодні, під час формування в Україні активного громадянського суспільства молодим діячам просто необхідно мати взірць та особистість з якої можна брати приклад.

Переживши два арешти як політично неблагонадійний (1899 р., 1919 р.), працюючи в різних установах спочатку Волині, а потім Одеси, В. Боровик увійшов до історії як ініціатор, активний учасник процесу становлення й розвитку української культури, літератури та просвітництва: друкував власні поетичні й публіцистичні твори у львівських часописах, перекладав із

англійської та російської мов, укладав значний за обсягом (300 тисяч слів) тлумачний словник народно-розмовної української мови.

В. Г. Боровик, на своєму прикладі показав, що кожен українець повинен бути у справі популяризації української ідеї. Своїм щоденним життям, своїми відносинами з оточуючими, думками, діями і усіма іншими способами має завжди відрізняти свою націю від інших і підносити національне питання й право української нації скрізь, де тільки можливо: в освітченому товаристві, в народі, у відносинах з урядом, в літературі. В. Г. Боровик, доречі вважав, що першим і найголовнішим обов'язком українця є писати рідною мовою.

Хоча його діяльність припала на дуже важкі для України часи: революція, занепади, постійні зміни влади, відсутність впевненості. Згодом радянська окупація та становлення «червоного терору». Він не втратив віри у створення незалежної України. В. Г. Боровик постійно проявляв активну громадську позицію та намагався, попри відсутність вільного часу, долучатися до суспільних, культурних та політичних процесів. Погляд на його біографію як на життєпис звичайної людини дає усвідомлення того, як відобразилася доба на долі людини. В. Г. Боровик був у центрі значної кількості подій, які характеризують кінець XIX – початок XX ст., що й спричинило його непростий життєвий шлях. Водночас, він був суб'єктом своєї доби і впливав та частково змінював процеси, в яких брав участь.

Підсумовуючи все висловлене вище, варто відзначити вплив повсякденного життя на місце В. Г. Боровика в національному русі. Будь-яка постать в історії залежить від умов, у яких вона проживає, та оточення. В. Г. Боровик протягом життя багато разів змінював місце проживання. Кожен регіон зі своїми перевагами та проблемами, бідним населенням та соціальною несправедливістю впливав на його діяльність та погляди. Водночас основні ідеї, пов'язані з українським рухом, часто впливали на повсякденне життя і на матеріальний стан діяча. Духовні цінності В. Г. Боровика, закладені ще з дитинства та юнацтва, залишалися непорушними і дозволяли оптимістично

ставитися до невдач та негараздів як у приватному житті, так і в державотворчих процесах.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

ДЖЕРЕЛА:

Архівні матеріали:

- 1.1. Особиста справа В.Г. Боровика. Ф-8065, О-2.

Опубліковані джерела

Документи

- 1.2. «Profession de foi молодих українців» (“Символ віри для молодих українців”) // Правда. – Випуск I (цвітень). Том XVII. Львів, 1893. [Електронний ресурс]. URL: <http://constituanta.blogspot.com/2011/07/profession-de-foi-1893.htm> (дата звернення: 03.05.2020 р.).

Мемуари та спогади

1. Боровик В. Енциклопедія українознавства: Словникова частина : в 11 т. Наукове товариство ім. Т. Шевченка : перевидання в Україні. Львів, 1993. Т. 1. 1993. 400 с.
2. Боровик В. Мати-Вкраїнка. Акорди : антологія української лірики від смерті Шевченка: репринтне видання (Львів, 2003) / упоряд. І. Я. Франко; післямова та прим. М. М. Ільницького. Київ, 2005. 352 с.

Література

3. Вінцковський Т. С., Музичко О. Є., Хмарський В. М. Віталій Боровик: самостійник за світоглядом, громадський діяч за покликанням // Чорноморська хвиля Української революції: провідники національного руху в Одесі у 1917-1920 рр. Одеса, 2011. 586 с.
4. Голобуцький О., Кулик В. Український політичний рух на Наддніпрянщині кінця ХІХ початку ХХ століття. Київ, 1996. 144 с.
5. Гуменецька М. Недавно велика група письменників і митців... // За вільну Україну. Львів, 1990. С. 3.

6. Зародження українського національного руху в студентському середовищі. В кн.: Нариси з історії українського національного руху. Київ, 1994.
7. Зленко Г. Д., Максим'юк Т. І. Боровик В. Г. // Українська літературна енциклопедія. Київ, 1988. Т.1. 751 с.
8. Зленко Г. Перші українські видавництва Одеси: Матеріали до книгознавчого словника. Львів, 2000. С. 10-11, С. 12-15.
9. Костирко М. Згадки про ієромонаха отця Микиту // Визвольний шлях. 1967. Кн. 1. С. 99-107.
10. Липа І. Братерство тарасівців. Спомини // Український засів. Часопис національної інтелігенції. – Харків, 1995. – Число 7–9 (26–28). – С. 67–71.
11. Максим'юк Т. Автобіографія Віталія Боровика (1864 – 1937 рр.), одного із засновників “Братерства Тарасівців” // Четвертий міжнародний конгрес українців: Одеса, 26-29 серпня 1999 р.: Доповіді та повідомлення. Південь України: Одеса. Одеса, 1999. С. 207-214.
12. Максим'юк Т. Вони не щезли безслідно // Чорноморські новини. Одеса, 1992. 5 березня. – С. 3.
13. Максим'юк Т. І. Віталій Боровик і «Плеяда» // 3 Україніки Причорномор'я. Одеса, 2008. 262 с.
14. Максим'юк Т. І. Мазепинці-самостійники в Одесі // Чорноморська минувшина. — 2006. — Вип.1. — С. 90-100.
15. Максим'юк Т. І., Є. Слабченко та Одеський театральний інститут ім. М. Л. Кропивницького // Академік М. Є. Слабченко (наукова спадщина і життєвий шлях). Збірник статей. Одеса, 1995. С. 111.
16. Максим'юк Т. І. Одеська персоналія: Віталій Боровик // Муза. 1992. 31 січня.
17. Мисечко А. І. Віталій Гаврилович Боровик // ЗІФ. Одеса, 1999. Вип. 9. С. 132-136.
18. Мошинський В. Одеський період // Визвольний шлях. 1969. Кн.6. С. 702-721.

19. Мошинський В. Український державний театр ім. Т. Шевченка в Одесі й театральна студія ім. М. Кропивницького // *Визвольний шлях*. 1966. Кн. 11. С. 1247-1262.
20. Панченко В. Кримські Хроніки Михайла Коцюбинського // *Тиждень ua*. Історія: електрон. версія газ. 2014. URL: <https://m.tyzhden.ua/History/119449> (дата звернення 06.05.2020)
21. Програмові засади Братства тарасівців // *Українська суспільно-політична думка в 20 столітті. Документи і матеріали. Том I.* / Упорядкували Тарас Гунчак і Роман Сольчаник. – Сучасність, 1983. – С. 19–25..
22. Степовик І. (Липа І.) У батька Тараса в гостині / І. Степовик (І. Липа) // *Зоря*. – Львів, 1892. – Ч.5. – С. 91–94.
23. Хмарський В. М., Мисечко А.І. Віталій Боровик в українському національному русі: «одеський слід» // *ЗІФ*. Одеса, 2009. Вип. 20. С. 141 - 158.